

7. «Alt er politikk» – Forskere i møte med samfunnet

Hilde Holsten

Sammendrag Skal vi ha høyere formueskatt? Hvordan bør en overgang til et lavutslippssamfunn foregå? Når forskeres møter slike spørsmål, noe de ofte gjør, møter de samtidig et annet, nemlig hvor langt de kan gå i retning av å ytre sine egne meninger og mer eller mindre åpenbart politiske standpunkter. I dette kapittelet ser jeg nærmere på hvordan forskere reflekterer rundt det å innta normative standpunkter når de kommuniserer forskning. Bør forskere kun forklare fordeler og ulemper ved ulike valg og så overlate til politikere og vanlige folk å trekke slutninger? Eller bør de aktivt ta stilling i politiske og normative spørsmål? De fleste er enig i at forskere kan og skal delta i samfunnsdebatten, men hvordan de bør delta, er det mindre enighet om og mindre diskusjon rundt. Dette kapittelet ser på ulike posisjoner forskere velger, og hvordan de reflekter rundt sine valg.

Nøkkelord normativitet | meninger | politikk | honest broker

Abstract Should the income tax be raised? What should the transition to low carbon society look like? When researchers confront questions such as these, they also confront an underlying question, namely how far should researchers go in expressing their own opinions and more or less political views? In this chapter, I look more closely at how researchers reflect on taking normative stances in communicating research. Should researchers restrict themselves to explaining the benefits and drawbacks of a particular policy or course of action, and then leave the rest to the politicians or the public? Or should they actively take part in political discussion? Most agree that researchers can and should take part in societal debates, but there is less agreement – and less discussion – about how they should do so. This chapter looks at the different positions that researchers take on this issue, and how they reflect upon their choice.

Keywords normativity | opinions | politics | honest broker

INNLEDNING

Både innen akademia og i offentligheten blir forskningskommunikasjon gjerne forstått som et uomstridt gode og fremstilt som noe vi bør ha mye og helst mer av (Wig og Svensen 2016). At forskere må formidle mer, er et budskap som gjentas ofte, både i media og i andre fora. «Forsker bli influencer!» (Farebrot 2019) og «Forskningen må ta kommunikasjon på alvor» (Røttingen og Evensen 2017) er noen av overskriftene fra avisene de siste årene. Forskning fra Norge tyder på at forskerne selv er positive til forventningene, og stort sett ønsker å bidra i samfunnsdebatten. En studie fra 2014 viser at det store flertallet av forskere på tvers av fag har et ønske om å kommunisere sin forskning (Carlsen, Müftüoglu og Riese 2014). I tillegg til at det finnes en forventning og et ønske om formidling, er formidling en del av forskernes uttalte samfunnsoppdrag og en betingelse ved tilsagn om forskningsmidler, blant annet fra EUs rammeprogram for forskning og innovasjon og Norges forskningsråd. Men hvilken form forskningskommunikasjonen bør ha, og hvordan det skal gjøres, er det færre krav til. Dette er i stor grad overlatt til den enkelte forsker. I dette kapittelet ønsker jeg å se nærmere på hvilke valg forskere gjør når de kommuniserer sin forskning til samfunnet, og kobler forskning og forskningsfunn opp mot politiske spørsmål.

Forskere ved norske universiteter har i dag mange ulike roller, der noen av rollene er mer formaliserte enn andre. Generelt er forskere tryggere på hvordan rollen som underviser og forsker bør utføres, enn hvordan rollen som ekspert eller deltaker i samfunnsdebatten skal forstås og utføres (se blant andre Kalleberg 2012). Selv om det finnes flere bøker om hvordan lykkes med forskningsformidling, finnes det få studier om hvordan forskere reflekterer rundt valg de gjør innen forskningskommunikasjon. Mens forskere som en del av den akademiske prosessen er vant til å få og gi hverandre tilbakemeldinger på akademiske tekster, er det ikke like vanlig når det kommer til tekster eller intervjuer i media.

En av vurderingene en forsker må gjøre når forskning kommuniseres til en offentlighet, er hvordan man skal forholde seg til spørsmål av normativ karakter. Mens deskriptive spørsmål handler om hva som *er*, handler normative spørsmål om hva som *bør* være, eller inneholde en vurdering som andre igjen kan være uenig i. Spørsmålet «hvor mange folkevalgte er kvinner?» kan besvares deskriptivt, mens spørsmålet «bør flere folkevalgte være kvinner?» også vil kreve en normativ vurdering. Å se nærmere på hvordan forskere reflekterer rundt normative spørsmål, er interessant fordi det ikke finnes en anbefalt

måte å gjøre det på innen akademia, og fordi vi vet lite om hvordan forskere reflekterer rundt sine valg. Det er også interessant fordi forskere med jevn mellomrom blir anklaget for å blande egne oppfatninger med formidling av forskning. (Se for eksempel FrP-politiker Jon Helgheims (2019) kritikk av politisert forskning.)

Hvor vanlig det er å befatte seg med normative forskningsspørsmål, varierer mellom ulike fagdisipliner. Det er antakelig i større grad enn for andre disipliner forventet at samfunnsvitenskapen skal ha en samfunnskritisk rolle og nettopp bedømme og vurdere. Forskere fra ulike disipliner blir ofte tatt med på råd når ny politikk skal utformes, eller når offentlige systemer, lover eller regler skal endres. Forskeres deltakelse i offentlig utvalg har økt betydelig de siste årene (Holst 2020). Torbjørn Gundersen (2018) påpeker at ekspertrollen til akademikere er betydelig, men omstridt og udefinert både i den offentlige og akademiske diskusjonen. Den økende forventningen fra forskningsfinansierer og samfunnet om at forskning må være relevant, bidra til å løse dagsaktuelle samfunnsutfordringer og ha «impact», gir oss grunn til å tro at forskere i økende grad vil måtte befatte seg med normative vurderinger i fremtiden.

I boken *The Honest Broker* (2007) introduserer Roger A. Pielke fire ulike posisjoner forskere kan innta når de ønsker å koble forskning og forskningsfunn til pågående diskusjoner og beslutningsprosesser i samfunnet. Hovedforskjellen mellom de fire idealmodellene Pielke skisserer, ligger i hvordan forskere velger å forholde seg til normative vurderinger, og hvilke normative implikasjoner forskningen eventuelt kan ha. Pielkes bok gir en god innføring i de ulike rollene forskere kan innta, og konsekvensene av valgene dette medfører for forskeren og samfunnet, men han sier lite om *hvorfor* forskere velger så ulike tilnæringer til offentligheten og beslutningsprosesser. Det vil dette kapittelet forsøke å utforske.

Så hvordan reflekterer forskere rundt grensene og begrunnelsene for normative vurderinger i sin forskningskommunikasjon? Som grunnlag for denne studien har jeg gjort dybdeintervjuer med ti forskere som er ansatt ved norske universiteter, og som har markert seg i offentligheten. Intervjuene gir innsikt i hvilke vurderinger og avveininger forskerne gjør rundt det å uttrykke seg normativt i offentligheten, samt utfordringene forskerne opplever med å kunne definere sin egen rolle når forskning kobles til pågående diskusjoner og beslutningsprosesser i samfunnet.

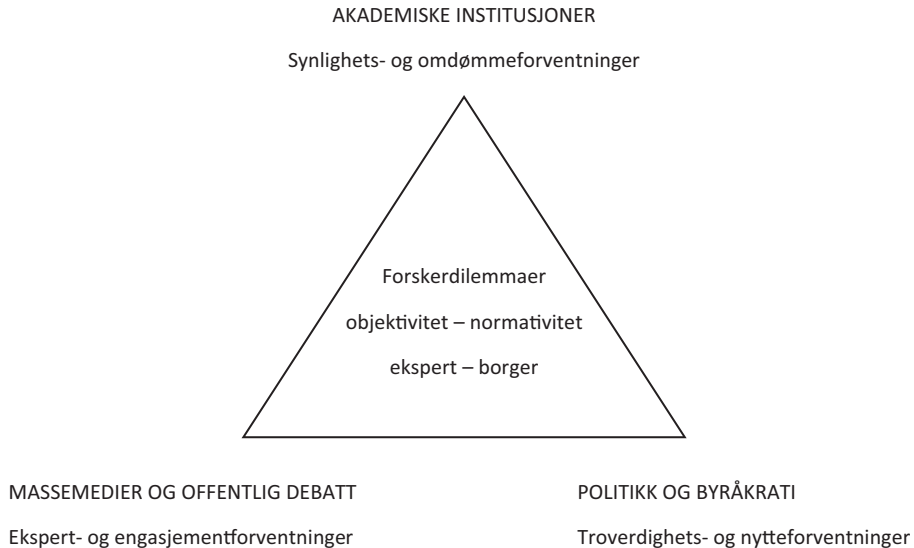
Formålet er å utforske hvordan forskere argumenterer, resonnerer og reflekterer rundt sin posisjon som formidlere, og hvilke valg de opplever når de

skal balansere mellom deskriptiv og normativ forskningskommunikasjon. Avslutningsvis reflekterer jeg rundt hvorfor det ikke er mer åpen og offentlig debatt om valgene forskere står overfor når de kommuniserer forskning. Det er ikke et mål å innføre en enhetlig standard for forskningskommunikasjon i norske akademiske miljøer, men jeg vil argumentere for at fagmiljøer vil tjene på en åpen debatt og erfaringsutveksling rundt hvilke valg forskere tar når de kommuniserer forskning, og hvilke vurderinger som ligger til grunn for ulike forskningskommunikative praksiser.

HVA PÅVIRKER HVORDAN FORSKERE KOMMUNISERER?

Forsningskommunikasjon kan ta ulike former og ha ulike målgrupper. Den kan være rettet mot en bredere offentlighet, studenter og kolleger innen akademia eller direkte til brukere av forskningen – som myndigheter eller næringslivsrepresentanter for å nevne noen (Burns, O'Connor og Stockmayer 2003). Hvorvidt og hvordan man kommuniserer som forsker, er gjenstand for en rekke kryssende forventninger. I boken *Kampen om vitenskapeligheten* (2018) diskuterer Mette Andersson forventninger fra tre ulike sektorer eller institusjoner som påvirker forskeres formidlingspraksis: akademia, mediene og politikk og forvaltning.

Akademiske institusjoner konkurrerer om synlighet og omdømmebygging. Det forventes at forskere bidrar til å gjøre institusjonen synlig gjennom å formidle. Men forskningskommunikasjon handler også om *synliggjøring, posisjonering og ivaretagelse av akademias status i samfunnet* (Andersson 2018). Veien til synlighet og det brede publikum går ofte gjennom mediene og utadrettede arrangementer. Mediene på sin side forventer at forskerne skal opptre som eksperter, som kan ha meninger eller gi en dom over ulike og tidvis kontroversielle temaer. Skal man få en kronikk på trykk, kreves ofte klare meninger og en tydelig motstander. Som en representant for *Aftenpostens* debattredaksjon sier det: «Vi setter særlig stor pris på uforutsigbare, friske og modige ytringer» (Berg 2016). Dette vil påvirke forskernes måte å forholde seg til normativitet på, rett og slett fordi det kan være lettere å komme på trykk hvis man tar tydelige standpunkt. Offentlige myndigheter er også en sentral premissleverandør for forskningskommunikasjon ved at de opptrer som oppdragsgivere og brukere av forskning. De forventer mest mulig nøytral forskning og bruker forskeren som en ekspert. Rammebetingelsene for forskeres offentlige kommunikasjon kan føre til flere dilemmaer, knyttet til hvilken posisjon og rolle forskerne inntar, og forventningene fra omgivelsene, som Andersson oppsummerer med følgende figur:

Figur 7.1: Forskerdilemmaer, etter Mette Andersson (2018: 81).

I tillegg til krav om synlighet har det de siste årene også kommet økte krav og forventninger om *impact*. Impact handler om nytten av forskning i svært vid forstand – og et krav om at forskningsresultater skal ha effekter knyttet til helse, økonomi, politikkutforming, miljø, kultur eller livskvalitet, utenfor forskningssystemet (Gulbrandsen og Sivertsen 2018). Impact-kravet fra forskningsfinansierer representerer tydeligere forventninger enn tidligere om at det bør komme «et eller annet» ut av all forskning (ibid). Et større krav til impact kan gjøre at forskere jobber tettere opp mot myndigheter og beslutningstakere for å sikre relevans. Til gjengjeld vil beslutningstakere ofte ha forventninger om tydelige vurderinger og anbefalinger fra forskerne. Institusjonen forskere tilhører, medienes «modus operandi» og det økte kravet om impact kan derfor påvirke hvordan forskere trekker grensene mellom deskriptive og normative vurderinger når de kommuniserer forskningen sin. Cathrine Holst argumenterer for at forskere bør være bevisst den normative fortolkningen som nødvendigvis finner sted når man går fra *er* til *bør*. Forskere bør ikke overse eller undervurdere skillet mellom empiriske analyser av politikk og det å vurdere og anbefale politikk (Holst 2020).

MULIGE ROLLER FORSKERE KAN INNTA

Grensene mellom *er* og *bør* står sentralt i Roger A. Pielkes (2007) analyse av rolle-ene forskere kan innta i møte med beslutningstakere og i deltakelse i politiske

prosesser. Han peker på forskere og andre eksperter står overfor en rekke valg når det gjelder *om, hvordan og når* de vil relatere arbeidet sitt til beslutningsprosesser og politikk, og at valgene forskere tar, får konsekvenser for både forskerne selv, det akademiske fellesskap og samfunnet som helhet. På den ene siden er det viktig at forskningen påvirker viktige samfunnsbeslutninger, og at beslutninger er basert på best tilgjengelig kunnskap. På den andre siden er det alltid en risiko for en politisering av forskningen, ved at ulike aktører skyver forskningen foran seg ved kontroversielle eller krevende beslutninger, eller at beslutningstakere aktivt leter etter forskning eller forskere som støtter deres politiske saker eller syn. I boken *The Honest Broker* (2007) introduserer Pielke fire ulike roller forskere kan innta når de ønsker å koble forskning til pågående diskusjoner og beslutningsprosesser i samfunnet: *The Pure Scientist*, *The Science Arbiter*, *The Issue Advocate* og *The Honest Broker of Policy Options*. Jeg vil ta utgangspunkt i disse rollene i analysen av intervjudataene senere i kapittelet.

The Pure Scientist – Denne forskerposisjonen fokuserer kun på rollen som forsker uten noen tanker om bruk eller nytte av eventuelle forskningsfunn. Bøker, rapporter og vitenskapelige artikler publiseres og gjøres tilgjengelig for offentligheten, men forskeren har ikke eller i svært liten grad kontakt eller samhandling med beslutningstakere. En ekspert av dette slaget vil helt og holdent la det være opp til beslutningstakere å trekke normative konklusjoner eller finne relevansen av de vitenskapelige artiklene for samfunnsdebatter eller politiske endringer.

The Science Arbiter – ønsker også å holde seg borte fra politiske beslutninger, men anerkjenner at beslutningstakere ofte må konsultere eksperter med spesifikke spørsmål om ulike temaer. En forsker som inntar denne rollen, vil derfor svare på spørsmål som kan bli besvart ut fra vitenskapelige metoder, men vil så langt det lar seg gjøre, unngå spørsmål og vurderinger av normativ karakter, og hen foretrekker å svare på spørsmål som kan besvares deskriptivt.

The Issue Advocate – fokuserer i større grad på implikasjonene av forskningsfunn og tar det også med i møte med offentligheten. I denne rollen vil en forsker akseptere at forskning må være involvert i samfunnsbeslutninger, og vil søke å delta i debatter og ta stilling i politiske beslutninger. Denne idealtypen er villig til og ønsker selv å bruke sin status som forsker for å argumentere for en sak, side eller posisjon i en debatt av normativ karakter.

The Honest Broker of Policy Options – En «honest broker» ønsker å delta i samfunnsdebatten ved å klargjøre og eventuelt utvide mulighetsrommet for en beslutningstaker. Vedkommende tar i liten grad posisjon i en debatt, men ønsker heller å synliggjøre og utvide mulighetsrommet en beslutningstaker har ved å presentere de ulike konsekvensene av, eller fordelene og ulempene ved, hvert alternativ (Pielke 2007).

METODE OG DATA

Den empiriske analysen i dette kapittelet hviler på kvalitative dybdeintervjuer med ti forskere som er ansatt ved to norske universitet. Alle forskerne kommer fra samfunnsvitenskapelige fag¹ og er ansatt ved offentlige universiteter i Norge på førsteamanuensis- og professornivå. De har også vært aktive deltakere i offentligheten, og har i perioder hatt utstrakt kontakt med beslutningstakere. Ettersom de har lengre erfaring som formidlere, er det grunn til å anta at de i større grad enn for eksempel stipendiater har gjort seg opp en mening om hvilken posisjon de vil inneha i møte med offentligheten. Siden informantene stort sett har faste stillinger i sine miljøer, vil de kunne fungere som rollemodeller innen forskningskommunikasjon for forskere og studenter som er tidligere i sin karriere, og det vil derfor være ekstra interessant å se hvordan de resonnerer rundt sin egen rolle. Intervjuene har blitt utført i perioden oktober 2019 til oktober 2020. Temaet for intervjuene var hvordan forskere reflekterer og forholder seg til normative spørsmål i sin forskningskommunikasjon. Dette er en kvalitativ utforskende studie, og formålet var å utforske forskeres refleksjoner snarere enn å si noe generelt om hvordan forskere behandler normative spørsmål. Det er grunn til å anta at analysen kunne sett annerledes ut hvis forskere fra instituttsektoren og/eller naturvitenskap i større grad var inkludert, i tillegg til stipendiater eller forskere tidligere i sin karriere. Kapittelet kan derfor ikke sies å være uttømmende for hvordan forskere reflekterer. Funnene vil likevel gi en indikasjon på hvilke refleksjoner og vurderinger forskere gjør seg om hvilken rolle de vil innta i møte med offentligheten.

Analysen tar utgangspunkt i Pielkes fire idealmodeller for forskere som eksperter og viser hvordan forskerne begrunner rollen de inntar i møte med ulike deler av offentligheten.

ULIKE POSISJONER I OFFENTLIGHETEN

Forskerne jeg har intervjuet, argumenterer for ulike måter å forholde seg til normative spørsmål på i offentligheten. Mens enkelte argumenterer for viktigheten av å skille normative vurderinger fra beskrivelser av forskningsfunn, legger andre vekt på at et slikt skille kan oppleves som et umulig ideal. Flertallet av informantene opplevde sitt forskningsfelt som politisk betent, og at det påvirket deres handlingsrom. Pielke er opptatt av at man som forsker har et valg om hvilken rolle man skal innta i møte med offentligheten, men enkelte forskere trakk frem at man ved

---

1 Informantene er nummerert, ettersom det i noen tilfeller er flere informanter fra samme disiplin.

å ta steget ut i offentligheten uansett risikerer å bli tillagt en posisjon i en debatt, uavhengig av om det var intensjonen eller ikke. Det var tydelig at alle informantene hadde reflektert rundt dette temaet, og hadde meninger om hvordan de selv og andre kolleger lykkes eller mislykkes med å balansere i sin forskningskommunikasjon ved spørsmål av normativ karakter.

Pure Scientist

I mitt utvalg er det ingen som argumenterer for en minimal kontakt med beslutningstakere, slik en «pure scientist» vil gjøre. Denne forskerrollen kjennetegnes av at man i liten grad ønsker kontakt med beslutningstakere i samfunnet, og av at man gir få eller ingen vurderinger av normativ karakter. At ingen av forskernes vurderinger i dette utvalget kan plasseres i denne kategorien, kan skyldes at samtlige av forskerne i perioder har vært aktive i media, og at jeg nok i utvalget måtte gått sterkere inn for å finne dem som ikke formidler. Men også Pielke selv sier at en «pure scientist» nok er relativt sjelden og lettere å finne i myter enn i virkeligheten (Pielke 2007, 15). I den tidligere nevnte studien av Carlsen, Müftüoglu og Riese (2014) viste en spørreundersøkelse blant 848 forskere i Norge at det store flertallet av informantene (92 prosent) var enige i den generelle påstanden om at forskningsformidling i intervjuer er viktig. Det er derfor gode grunner til å anta at det er få forskere som vil kunne sies å slutte seg til idealtypen «the pure scientist» også i Norge.

The Science Arbiter

En forsker innenfor denne kategorien vil i hovedsak ønske å besvare spørsmål av deskriptiv karakter. Som forsker skal du primært formidle nøytrale innsikter. “La meg si det sånn: God forskningskommunikasjon handler om å formidle objektiv innsikt uten å gi etter for presset om å mene noe. Som forsker bør man være opp-tatt av å bevare sin faglige autoritet. (...) Unntaket er deltakelse i NOU-er, der er mandatet å mene noe” (Professor, økonomi 1).

Forskeren bak sitatet ovenfor mente altså at god forskningskommunikasjon innebærer å holde egne meninger om saken borte fra offentligheten. Forskeren bruker ord som «unngå å la seg presse til», noe som kan tyde på at hen opplever at det er en forhandlingssituasjon mellom en forsker og en journalist om hva forskeren skal si noe om.

Enkelte av forskerne la vekt på at når media ringte, var det fordi de var eksperter på et felt, og at det var nettopp deres ekspertvurderinger media var ute etter. Det var hva forskningen og de som forskere kunne gi svar på, de ønsket å uttrykke

seg om og bruke ekspertrollen til. De legger også vekt på hva Andersson kaller de vitenskapelige kravene om «objektivitet», og at det å unngå å mene noe, bidrar til å opprettholde en faglig autoritet. En av informantene forklarte at hen ønsket å praktisere et sterkt skille mellom rollen som fagperson og person med egne meninger.

Jeg uttaler meg aldri om et prosjekt er bra eller dårlig eller gir bedømmelser av et verk, noe som ofte er populært og mediene ofte spør om. Det er klart, vi har alle meninger, men det jeg som fagperson kan si noe om, er om prosessen har vært god. Få frem fakta i saken. For eksempel regjeringskvartalet. Jeg har vært kritisk, men til prosess. Men mine meninger ønsker jeg ikke å bruke ekspertrollen til. Mine meninger er ikke uavhengig av min forskning, men er også like mye et resultat av mine personlige meninger. (Førsteamanuensis, byplanlegging 1)

Ifølge denne argumentasjonen risikerer man å gå utover det rent faglige idet man uttrykker meninger og gjør normative vurderinger, og at man da delvis vil uttale seg som privatperson uten at det nødvendigvis vil komme tydelig frem. Men sitatet viser også til at egne meninger kan være påvirket av hva forskningen sier. Det neste sitatet viser at dette også handler om hvordan man forvalter en yrkestittel, ikke bare på vegne av seg selv, men også på vegne av andre:

Det er ofte metoder som er interessante for offentligheten eller kvalitative spørsmål som for eksempel hvordan noen opplever offentlig rom, eller hvordan utformingen påvirker integrering. Forskningen er politisk, men det er vanskelig på individnivå å uttale seg når det man sier, vil bli forbundet med den institusjonen man jobber for, eller med kolleger. (Førsteamanuensis, byplanlegging 1)

Her legger forskeren vekt på at man også representerer en faggruppe og den institusjonen man jobber ved, når man blir opptret i offentligheten. Hen legger vekt på at dette pålegger forskere et ekstra ansvar, som gjør at de bør tenke seg om før de uttaler seg på en måte som kan oppfattes som at man tar stilling til spørsmål av politisk eller normativ karakter.

The Issue Advocate

Uttalelser og vurderinger som plasseres innenfor denne idealtypen, har til felles at de aksepterer at forskning må være involvert i samfunnsbeslutninger, og at forskere aktivt søker å delta i debatter og ta stilling i politiske beslutninger.

På spørsmål om i hvilken grad en forsker bør formidle meninger og anbefalinger, svarer en av informantene slik:

Den som mener at det finnes apolitiske meninger og at forskere bare kan formidle nøytrale fakta, kan møte meg på gata klokka tolv i morra. Neida, men alt er politikk. Jeg vil jo fremlegge mitt innlegg på en slik måte at det virker som en helt objektiv måte å se ting på, men valg i forskning er også politikk. Jeg synes forskere skal tørre å stå i det og innrømme at ting er politiske. Å holde på at det er objektive fakta, gjør at man skaper mistillit til forskning, fordi forskere igjen og igjen blir «avslørt». Det skaper en kunstig situasjon. (Professor, økonomi 2)

Et argument flere av forskerne trekker frem, er altså at verdifrihet som ideal både i forskning og forskningsformidling er vanskelig å få til i praksis. For denne informanten handler dette ikke bare om at objektivitet eller verdifrihet er vanskelig å oppnå, men at det heller ikke nødvendigvis bør være et ideal. Informanten tar til orde for at forskere gjør forskningen en bjørnetjeneste ved å hevde at de er objektive.

Flere påpeker også at fordi visse forskningstema er politiske og tidvis polariserte, vil det meste man sier, tolkes i en retning eller til inntekt for én side i debatt, uansett om det var forskerens intensjon eller ikke. Når forskningstema er politisk, blir det vanskelig for forskeren å kontrollere hvilken rolle man ønsker å stå i som forsker.

Intervjuer: Tenker du at det er naturlig å flagge et politisk standpunkt hvis man for eksempel skriver en kronikk?

Informant: Ja, men hvordan kan man unngå å flagge det hvis man skriver en kronikk? Om det er energipolitikk eller fiskeripolitikk så vil det jo være motsetninger som man har et forhold til, da, når man lager en kronikk. Så da blir man tatt til inntekt for den ene eller andre leiren, kanskje. Og kanskje man *vil* bli tatt til inntekt for en leir, fordi det faktisk er viktig. (Professor, økonomi 3)

Informanten tar altså til orde for at det er vanskelig å unngå å bli tatt til inntekt for en posisjon i en debatt, men at det også kan være forskerens intensjon å *ville* bli tatt til inntekt for en side i en sak fordi det oppleves som viktig å bruke sin stemme som fagperson inn i debatten – for eksempel fordi man ønsker at politiske beslutninger skal være basert på nyeste forskning. Informanten gir uttrykk for at forskere som har mye kunnskap om et felt, gjerne har et ønske om at den kunnskapen bør anvendes av beslutningstakere og omsettes i politikk, og at det da kan være aktuelt å gi en normativ vurdering.

Flere av informantene legger vekt på at det er vanskelig å unngå å være normativ når man uttaler seg. Også forskeren bak neste sitat trekker frem at forskeres mening i en debatt bør komme frem fordi de sitter på mer kunnskap om tema de forsker på, enn de fleste andre.

Altså uansett så går man ut, så mener man masse med en gang, så det ... det er jo rett og slett umulig, det er et umulig ideal! Dessuten så ... når man har forsket på et tema en stund, så er man jo meningsberettiget på det temaet. (Professor, samfunnsgeografi 1)

Denne forskeren argumenterer for at når man har forsket lenge på et tema, må man kunne ha meninger om hvordan politikken på det samme feltet bør innrettes. Man kan anta at forskeren her tenker at de som har mest kunnskap om feltet, også må kunne uttale seg om hva han eller hun synes bør være rådende politikk, og at det i tillegg kan være en viktig rolle å innta. En annen av informantene belegger sitt syn på hvorfor hen er normativ i sin forskningsformidling, med at forskningsfunn må tolkes for å ha verdi utenfor forskningsverdenen, og at i den fortolkningen ligger det noe normativt.

Ja, jeg tenker det er helt umulig å unngå å være normativ innen forskningsformidling. Altså hvis jeg skriver en artikkel i en avis som bare er oppramsing av noen funn uten å fortolke de funnene, så blir jo det veldig kjedelig og litt sånn uinteressant for leseren. Men det er klart, i min fortolkning ligger det jo også noe normativt. Men det betyr jo ikke at man skal sette sine egne meninger foran fakta. Hadde fakta nå vist at det var veldig bra med stor ulikhet i et samfunn, for eksempel, så måtte jeg jo ha tatt det innover meg, og endret grunnholdningen, på en måte. (Professor, statsvitenskap 1)

Forskeren argumenterer for at forskningsfunn må fortolkes og syntetiseres når man skal kommunisere fra forskningen, og med en gang man gjør det, kommer normative avveininger inn. Men hen understreker også at fortolkning av data henger sammen med forskningen på feltet, og gir derfor uttrykk for at de normative vurderingene ofte vil gjenspeile rådende forskning på feltet.

The Honest Broker of Policy Options

En «honest broker» betegner en forsker som ønsker å utvide og klargjøre mulighetsrommet for en beslutningstaker, uten å selv ta stilling til hvilke valg som bør tas. En av informantene la vekt på at i samhandling med beslutningstakere er målet å gi et best mulig kunnskapsgrunnlag uten å selv ta standpunkt:

For forskere som jobber opp mot beslutningstakere og politikere, er det viktig å gi et godt beslutningsgrunnlag for dem som tar avgjørelser. Vi skal gi beslutningstakere et best mulig grunnlag [...]); du skal gi dem hele menyen. Her er det pluss og minus, og vi skal ikke ta valgene, men gi beslutningstakere den riktige menyen. (Professor, økonomi 4)

Flere informanter la også vekt på at forskere bør være restriktive med å komme med sterke uttalelser til fordel for en politisk løsning eller syn. Hen argumenterer for at det er en uting at mye forskning er ideologisert, og at man heller bør være varsom med å fremme meninger.

Jeg har noen kolleger som sier omtrent dette: Du klarer aldri å være nøytral, det er mye bedre å ta et standpunkt og flagge det fremfor å si at du prøver å være nøytral, men implisitt så er du styrt av ett eller annet. Jeg er uenig i det. Jeg mener at det er mulig å være nøytral, eller det ble feil; man kan si: Jeg har et nøytralitetsideal. (...) For eksempel i debatten om karbonmarkeder. Hvor det stort sett faller en slags høyre/venstre-sidedimensjon, om du er for kapitalisme og markedet eller om du ikke liker det. For meg er markedet som en kniv. Du kan bruke en kniv til å skjære opp brød med, eller du kan bruke den til å drepe kona di med. Så er kniv bra eller ikke? Det er jo alt ettersom hva du bruker den til. Og det er litt det samme med markedet. (Professor, økonomi 4)

Begrunnelsen vitner også om motvilje mot å bli tvunget til å ta side i en politisk debatt forskeren mener ikke er hensiktsmessig. Ved å la være å ta side, ved å ikke la seg tvinge inn i et ja eller nei til karbonmarkeder i dette tilfellet, forsøker hen å operere etter et nøytralitetsideal, samtidig som hen erkjenner at 100 prosent nøytralitet er vanskelig.

En annen av informantene la vekt på muligheten for å bruke mediene til å vise frem alternative løsninger for politikere og løfte frem andre måter å se mulighetsrommet på.

Det viktige tror jeg jo er på en måte å åpne opp mulighetsrommet, eller åpne opp og vise at her er det flere løsninger enn kanskje dem som ofte kommer frem i den politiske debatten. (...) Altså faktisk, hvis man tenker litt bredere på klima, hvis man tenker bredere på løsninger, så får man andre typer mulighetsrom. (Professor, utviklingsstudier 1)

Forskeren argumenterer for at det er viktig å ikke bare å ta stilling til debatten slik den er, men også bidra til å utvide mulighetsrommet for beslutningstakere og vise frem andre vinklinger og løsninger.

SITUASJONSBETINGET EKSPERTROLLE

Pielkes ulike roller er, som han også selv fremholder, nettopp idealmodeller. Enkelte av forskerne ga også uttrykk for at ulike tema og ulike målgrupper kan kreve ulik tilnærming, og at forskere derfor kan ende opp med å hoppe mellom de ulike idealmodellene avhengig av hvilken situasjon de skal kommunisere i, og til hvem. Informanten bak sitatet nedenfor uttalte at hvor langt hen vil gå i å anbefale en posisjon eller løsning, vil være avhengig av hvilket publikum det er snakk om. Om hen kommuniserer forskning til allmennheten via medier eller lignende eller direkte til brukerpartnere (for eksempel firmaer og myndigheter), vil påvirke hvordan hen formidler. De ulike mottakerne vil ha ulikt utgangspunkt og handlingsrom, og hen vil derfor tilpasse sin forskningskommunikasjon til hvem hen snakker til.

Jeg har ikke noe sånt prinsipp om at jeg ikke burde gi anbefalinger eller ikke være normativ [...]. Det avhenger helt av hvem jeg snakker med. Når jeg snakker med bransjen selv, så gir jeg veldig klare råd og kan komme med uttalelser og kritikk. Men den gidder jeg ikke ta i offentligheten så mye, for der er det nok av de stemmene likevel, og der trenger jeg ta en annen stemme, som er akkurat like mye, eller kanskje enda mer, forskningsbasert. [...] Det kommunikasjonsfaglige målet mitt for den offentlige debatten på dette feltet her i Norge har derfor vært å prøve å skape et større rom for en mellomposisjon. (Professor, sosialantropologi)

Forskeren opplever at hen forsker på et felt som er politisk betent, og at det tidvis er steile fronter i den offentlige debatten, noe som gjør at hen tar en annen posisjon der enn i direkte kommunikasjon med bransjen. Det viser at hvordan man forholder seg til spørsmål av normativ karakter, kan være dynamisk, og at forskere manøvrerer ulike roller i møte med ulike grupper av publikum.

DISKUSJON

Resonnementene til respondentene viser tydelig at hvilken rolle de inntar i offentligheten, er påvirket både av personlige preferanser og eksterne forhold. Hvilken holdning man inntar, kan også være situasjonsbetinget og er gjerne dynamisk avhengig av temaet forskerne jobber med til enhver tid. Hvis feltet de arbeider innenfor, er preget av polarisering, påvirker det opplevelsen forskerne har av å kunne velge posisjon selv.

Alle forskerne som er intervjuet i denne studien, har sitt virke innenfor samfunnsvitenskap, og overraskende mange opplevde sitt forskningsfelt som preget

av skarpe politiske fronter. Forskere på polariserte felt kan oppleve at de har lite rom for å manøvrere eller velge ulike roller, og kan oppleve at de blir oppfattet som mer normative enn de selv mener de er. Dette gjenspeiler Anderssons (2018) funn om at forskere som opererer i felt som er politisk betente, opplever at deres formidling leses bevisst ut fra ulike politiske ståsteder og blir politisert i tråd med den allmenne samfunnsdebatten på feltet.

På tross av at mange uttrykker at de tidvis kan være uenige i kollegers måte å kommunisere sin forskning i offentligheten på, så er det ingen av mine informanter som har tatt opp eller gitt uttrykk for et ønske om en enhetlig standard eller klarere retningslinjer for hvordan man bør kommunisere.

En stor andel forskere fra samfunnsvitenskapelige fag vil ha fortolkning og innlevelse som en integrert del av forskningsprosessen.² Grensen mellom normative og empiriske spørsmål i samfunnsfagene er ikke vanntett. Flere av respondentene tok opp at de har visse verdier i bunn som de ikke ønsker å legge til siden, som for eksempel deres syn på demokrati, fattigdom eller klimaendringer. De reflekterer også over at disse verdiene kan oppleves som normative, både i en global og lokal kontekst, og kan påvirke hvordan de tolker og kommuniserer forskningsfunn i offentligheten. Det kan også være en av grunnene til at flere argumenterer for en posisjon i offentligheten som ligner idealmodellen «The Issue Advocate».

Flere forskere reflekterer også over hvilket ansvar de har som fagpersoner, og forventningen om verdinøytralitet i forskningskommunikasjonen. Flere gir uttrykk for misnøye eller minsket respekt for kolleger som kommer med sleivete eller lite kunnskapsbaserte uttalelser i tradisjonelle eller sosiale medier, og uttrykker at de selv ofte legger bånd på seg. De gir uttrykk for at forskerrollen forplikter, ikke nødvendigvis på en slik måte at forskeren ikke kan være normativ, men at man likevel tenker seg om før man ytrer seg i for eksempel sosiale medier fordi det også for andre kan være vanskelig å skille når man opptrer som privatperson, og når man uttaler seg som forsker. Dette fremstår likevel som begrensninger de legger på seg selv, heller enn forventning fra ledere, kolleger eller institusjonen de tilhører.

---

2 NESH, Forskningsetikk.no.

KONKLUSJON: INGEN ENHETLIG STANDARD, MEN MER ÅPEN DISKUSJON

Formålet med dette kapittelet har vært å utforske hvordan forskere argumenterer, resonnerer og reflekterer rundt sin posisjon som formidlere, og hvilke valg de opplever når de balanserer mellom deskriptiv og normativ forskningsformidling.

Ved å undersøke hvordan forskerne reflekterer og argumenterer rundt sin posisjon som forskningskommunikatører, har jeg ønsket å løfte frem en del praksiser og normer som vanligvis ikke diskuteres åpent. Funnene viser stor variasjon i respondentenes syn på hvilken rolle forskere bør innta i offentligheten, og hvordan de i sin forskningskommunikasjon bør forholde seg til spørsmål av normativ karakter. Det er vanskelig å se en enhetlig praksis, selv innad ved samme institusjon eller fagfelt. Det er lite som tyder på at ledere og institusjoner pålegger forskerne en bestemt holdning til spørsmål av normativ karakter. De fleste er også klar over at andre ved deres institutt eller institusjon løser dette annerledes. Respondentenes refleksjoner tyder på at den posisjonen man inntar i offentligheten, oppfattes som en privatsak, og som noe det ikke nødvendigvis er en åpen dialog om i forskningsmiljøet. Deres praksis ser ut til delvis å være styrt av personlige vurderinger, erfaringer og preferanser, samtidig som eksterne betingelser rundt hvert enkelt forskningsfelt også spiller en betydelig rolle. Respondentenes refleksjoner viser også at hvilken rolle de inntar, kan være både dynamisk og situasjonsbetinget.

Respondentenes refleksjoner tyder ikke på et ønske om mer enhetlige eller felles standarder for forskningskommunikativ praksis. Likevel vil jeg argumentere for at mer diskusjon rundt ulike valg forskere tar når de kommuniserer forskning, kan stimulere til mer refleksjon rundt egen praksis. Det å gjøre valg av hvilken rolle man skal innta som ekspert i offentligheten til en ren privatsak, kan også gjøre terskelen for å kommunisere forskning høyere for yngre og mer uerfarne formidlere fordi de vil være usikre på hvilke normer og forventninger som gjelder. Forskningsformidling er ikke en presis vitenskap, men en aktivitet og praksis som må debatteres for å utvikles og for å opprettholde sin legitimitet. Ved å gi større rom for en debatt om ulike praksiser og bryne ulike argumenter mot hverandre kan vi videreutvikle forskningskommunikasjon som fag.

Cathrine Holst (2020) tar til orde for at det trengs flere teoretikere med interesse for normative spørsmål og for konsekvenser av egen teoretisering. Målet mitt med dette kapittelet har ikke vært å argumentere for én spesifikk praksis som den riktige, men å tydeliggjøre hvilke refleksjoner og argumenter forskerne bruker for å begrunne sin forskningskommunikative praksis og sin posisjon i offentligheten. En større åpenhet og viten om disse refleksjonene og praksisene kan gjøre det enklere for andre forskere å manøvrere og gjøre gode vurderinger i møte med en tidvis krevende offentlighet.

REFERANSER

- Andersson, Mette. 2018. *Kampen om vitenskapeligheten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, Signe. 2016. «Seks tips til en Aftenposten-debattant». *Aftenposten*. 29.02.2016.
- Burns, Terry, John O'Connor og Susan M. Stocklmayer. 2003. «Science Communication: A Contemporary Definition». *Public Understanding of Science* 12, nr. 2: 183–202.
- Carlsen, Benedicte, Ingrid Birce Müftüoğlu og Hanne Riese. 2014. «Forskning i media – Forskere om motivasjon og erfaringer fra medieintervjuer». *Norsk medietidsskrift* 21, nr. 3: 188–208.
- Farebrot, Audun. 2019. «Forsker, bli 'influenser'!». *Forskerforum*, 05.02.2019.
- Gulbrandsen, Magnus og Gunnar Sivertsen. 2018. *Impact i anvendt forskning: Begrepsavklaring og praksis*. Arbeidsnotat 2018:10. Oslo: NIFU.
- Gundersen, Torbjørn. 2018. «Scientists as Experts: A Distinct Role?». *Studies in History and Philosophy of Science* 69: 52–59.
- Helgheim, Jon. 2019. «Politisert forskning er et stort problem». *Dagbladet*, 08.11.2019.
- Holst, Cathrine. 2020. «Når samfunnsforskere anbefaler politikk». *Tidsskrift for samfunnsforskning* 61, nr. 1: 67–70.
- Kalleberg, Ragnvald. 2012. «Sociologists as Public Intellectuals and Experts», *Journal of Applied Social Science* 6, nr. 1: 43–52.
- Pielke, Roger. 2007. *The Honest Broker: Making Sense of Science in Policy and Politics* Cambridge: Cambridge University Press.
- Røttingen, Jon Arne og Thomas Evensen. 2017. «Forskningen må ta kommunikasjon på alvor». *Khrono* 05.12.2007.
- Wig, Ståle og Henrik H. Svensen. 2016. «Trøbbel i tårnet – Om hvorfor akademia må tenke nytt om forskningsformidling». *Nytt Norsk Tidsskrift* 33, nr. 3: 195–208.